

Domaradzka, Sylwia / Waluś, Adam

Izdebno Kościelne, st. I, woj. mazowieckie : badania w latach 2008-2009

Światowit 8 (49)/Fasc.B, 205-207

2009-2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SYLWIA DOMARADZKA, ADAM WALUŚ

IZDEBNO KOŚCIELNE, ST. I, WOJ. MAZOWIECKIE. BADANIA W LATACH 2008–2009 (PL. 108–110)

Wielokulturowe stanowisko nr I (AZP 59-62/3) w miejscowości Izdebnko Kościelne, gm. Grodzisk Mazowiecki, odkryte zostało w 1971 roku w trakcie badań powierzchniowych, prowadzonych przez Stefana Woydę. W latach 1976–1978 przeprowadzono na tym terenie pierwsze ratownicze badania wykopaliskowe, którymi kierował W. Nowakowski z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. Związane były one z planowanym przebiegiem autostrady Poznań – Warszawa i objęły obszar około 40 arów. Prace na stanowisku wznowione zostały w roku 2008, w ramach ratowniczych badań wyprzedzających na trasie planowanej autostrady A2, odcinek mazowiecki. Z ramienia IA UW kierowali nimi J. Rozen oraz S. Piłatowski¹. Trwały one łącznie od 1 kwietnia 2008 roku do 30 listopada 2009 roku i finansowane były ze środków Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, o/Warszawa.

Pracami wykopaliskowymi objęto obszar o łącznej powierzchni 681 arów, znajdujący się w pasie planowanej autostrady A2, co stanowi około 50% obszaru całego stanowiska (Ryc. 1). Odkryto łącznie 5932 obiekty archeologiczne (Ryc. 2), ponad 36500 fragmentów ceramiki, kości i polepy, a także liczne artefakty krzemienne, kamienne i metalowe. Obiekty reprezentowane były przez różnego rodzaju jamy gospodarcze, produkcyjne oraz śmietnikowe, liczne paleniska, piece, studnie, glinianki, ziemianki, pozostałości naziemnych budowli mieszkalnych, pracownice bursztyniarskie, pojedyncze dymarki oraz kilka grobów ciała palnych i pochówek zwierzęcy. Analiza materiału zabytkowego pozwoliła na wyróżnienie 8 faz użytkowania tego terenu w okresie pradziejowym, średniowiecznym oraz nowożytnym (*IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010)². Najstarszą z nich reprezentują materiały kultury świderskiej ze starszej epoki kamienia, a w dalszej kolejności – kultury pucharów lejkowatych (KPL), horyzontu trzcinickiego (HT), kultury lużyckiej (KŁ), jastorfskiej (KJ) z młodszego okresu przedrzymskiego, przeworskiej (KP) z młodszego okresu przedrzymskiego, późnego okresu rzymskiego oraz wczesnego okresu wędrówek ludów, materiały późnośredniowieczne oraz nowożytne.

Materiały pierwszych trzech faz reprezentowane są niezbyt licznie. Należą do nich: pojedynczy artefakt krzemienisty (wiór), którego obecność wskazuje na penetrację tego terenu przez ludność kultury świderskiej (cykl mazowszański), oraz kilkanaście ułamków ceramiki KPL i HT, związanych z epizodycznym pobylem na omawianym terenie ludności neolitycznej (ugrupowania „późnopucharowe”) oraz ludności kręgu trzcinickiego z fazy wczesnoklasycznej/klasycznej wg H. Taras (1995; 1997) bądź HT2 wg P. Makarowicza (1998; 2010).

Z fazy związanej z osadnictwem lużyckim pochodzi niewielka ilość materiałów, datowanych na okres halszacki. Prawdopodobnie stanowiły one pozostałości po rozległej osadzie tej kultury, której relikty uchwycono już w trakcie prac w latach 1976–1978 (KOŁACZ 1992).

Osadnictwo z okresu przedrzymskiego reprezentują zabytki KJ i KP. Pierwsza z wymienionych kultur manifestuje się obecnością ponad 1500 obiektów archeologicznych, dwudziestoma tysiącami fragmentów ceramiki (Ryc. 4:1–4), licznymi zabytkami kamiennymi, glinianymi

¹ Prace archeologiczne na stanowisku w Izdebnku Kościelnym na zlecenie IA UW wykonywały firmy: „Dolmen” dr Bartosz Józwiak oraz Prace Archeologiczne „Pro-ARCHEO”.

² Niniejszy tekst przygotowany został na podstawie monograficznego opracowania stanowiska w Izdebnku Kościelnym, autorstwa licznego zespołu badaczy (*IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010).

i bursztynowymi, a także metalowymi. W trakcie badań odkryto pozostałości dwóch budynków naziemnych, ziemiankę, 13 studni z cembrowinami wykonanymi w technice plecionkowej (**Ryc. 5**), bądź z drążonych pni drzew, liczne glinianki, piece, jamy gospodarcze oraz dolki posłupowe. Do najcenniejszych odkryć zaliczyć należy, znalezione we wnętrzu wydrążonej w pniu drzewa studni, zachowany w całości brązowy naszyjnik, tzw. koronowaty (niem. *Kronenhalsring*) (**Ryc. 3:1**). Jest to jeden z nielicznych egzemplarzy tego typu zabytków odkrytych na terenie ziem polskich i jednocześnie pierwszy w jednoznaczonym kontekście osadowym.

Materiał zabytkowy z wypełniska studni posiada cechy stylistyczne charakterystyczne dla schyłku fazy Jastorf i początków fazy Ripdorf. Na ten sam odcinek czasu, odpowiadający późnej fazie starszego okresu przedrzymskiego (LT B₂) oraz wczesnej fazie młodszego okresu przedrzymskiego (LT C), tj. schyłek III i połowa II w p.n.e., datować należy wszystkie materiały i obiekty związane z omawianą jednostką taksonomiczną.

Założenie ciałopalnego cmentarzyska przez ludność KP miało miejsce prawdopodobnie już po opuszczeniu osady KJ. Użytkowane było ono w krótkim odcinku czasu, to jest w fazie A₂ młodszego okresu przedrzymskiego.

W późnym okresie rzymskim w środkowo-wschodniej części stanowiska założona została osada ludności KP. Związane z nią materiały zabytkowe wystąpiły w trzech wyraźnych skupieniach. Być może stanowiły one fragment większej struktury, na którą składało się kilka mniejszych osad funkcjonujących w tym samym czasie i w obrębie tego samego siedliska osadniczego? Z funkcjonowaniem osady łączy się około 1000 obiektów, między innymi jam gospodarczych, budynków naziemnych (**Ryc. 6**), ziemianek, palenisk, pieców oraz studni (**Ryc. 7:1**). W trakcie badań wykopaliskowych natrafiono także na pozostałości pracowni

bursztyniarskiej (**Ryc. 3:2–4**). Na zbiór artefaktów z tego okresu składa się ponad 12 tysięcy fragmentów ceramiki ręcznie lepionej bądź toczonej na kole (**Ryc. 7:4,5**), różnego rodzaju detale stroju, takie jak metalowe szpile, bursztynowe paciorki i zawieszki oraz jedna ostroga, a także inne zabytki: liczne przeszłiki gliniane, osełki i rozcieracze kamienne oraz przedmioty wykonane z poroża i kości. Do bardzo interesującej kategorii zabytków zaliczyć należy przedmioty wykonane z drewna. Chodzi tu przede wszystkim o nabieraki/chochle (ze studni datowanej na fazę C₂) oraz fragmentarycznie zachowany koszyk wiklinowy ze studni datowanej za pomocą dendrochronologii na lata 350–351 (faza C₃/D). Odrębną kategorię stanowią różnego rodzaju przedmioty żelazne, głównie noże. Oprócz wymienionych grup zabytków zarejestrowano także pojedyncze importy, np. fragment naczynia terra sigillata (**Ryc. 7:2**), pochodzący z półkulistej miski, dwie monety rzymskie (srebrny denar Kommodusa dla Kryspiny z lat 180–183 oraz prawdopodobnie fragment follisa późnorzymskiego, wybitego po 324 r.). Z osady pochodzi także kilka fragmentarycznie zachowanych naczyń szklanych (**Ryc. 7:3**). Większość z nich sklasyfikowana została jako importowane pucharki lub kiełichy typu E.189–191. Podstawę określenia ram chronologicznych funkcjonowania osady stanowiła w pierwszym rzędzie ceramika naczyniowa dwóch rodzajów, to jest ręcznie lepiąca i toczona na kole. Wskazuje ona na użytkowanie osady od fazy B₂ po początek fazy C₃/D, a więc od 2. połowy II wieku po ostatnie dekady IV wieku i być może początek V wieku.

Mgr Sylwia Domaradzka
Dr Adam Waluś
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
pabt.iau@uw.edu.pl

Literatura

IZDEBNO KOŚCIELNE...

- 2010 J. Affelski, M. Bogucki, S. Domaradzka, J. Dabal, M. Ignaczak, B. Józwiak, J. Koszałka, M. Kwiatkowska, H. Machajewski, K. Pawłowska, J. Rozen, L. Tyszler, T. Ważny, M. Wąs, *Izdebno Kościelne, gm. Grodzisk Mazowiecki, woj. mazowieckie, stanowisko I (nr kod. aut. 84)*, *AZP* 59-62, t. 1–7, Warszawa (maszynopis w archiwum IA UW).

KOŁACZ, M.

- 1992 *Materiały kultury lużyckiej ze stanowiska I w Izdebnie Kościelnym, gm. Grodzisk Mazowiecki*, (w:) J. Okulicz-Kozaryn, W. Nowakowski (red.), *Studia z archeologii ludów barbarzyńskich z wybrzeży Bałtyku i dorzecza Wiśły*, *Barbaricum* 2, Warszawa, 7–19.
- 1995 *Osada kultury przeworskiej w Izdebnie Kościelnym, stanowisko I, gmina Grodzisk Mazowiecki*, *Barbaricum* 5, Warszawa.

MAKAROWICZ, P.

- 1998 *Rola społeczności kultury iwieńskiej w genezie trzcinickiego kręgu kulturowego (2000–1600 BC)*, Materiały do syntezy pradziejów Kujaw 8, Poznań.
- 2010 *Trzciniński krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy*, Archaeologia Bismaris Monographs 3, Poznań.

TARAS, H.

- 1995 *Kultura trzcinińska w międzyrzeczu Wisły, Bugu i Sanu*, Lublin.
- 1997 *Podstawy taksonomii kultury trzcinińskiej w środkowowschodniej Polsce*, (w:) A. Kośko, J. Czebreszuk (red.), „Trzcinię” – system kulturowy czy interkulturowy proces?, Poznań, 75–86.

SYLWIA DOMARADZKA, ADAM WĀLUŚ

IZDEBNO KOŚCIELNE, SITE I, THE MAZOWIECKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2008–2009

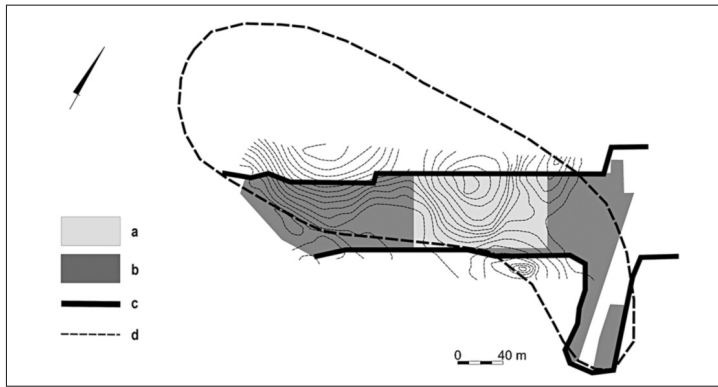
Rescue excavations at multicultural Site I in the locality of Izdebno Kościelne, the Grodzisk Mazowiecki Commune, were carried out in 1976–1978 and 2008–2009. They were related to the planned course of the Masovian part of the A2 motorway.

In the course of excavations an area of 681 ares was exposed, being almost a half of the surface of the entire site. 5932 features, more than 36500 fragments of pottery, bones and cob, as well as numerous flint, stone and metal artefacts were discovered. Eight settlement phases were

identified. These were related to the presence of populations of the Świder Culture, the Funnel Beaker Culture, cultures of the Trzcinię Circle, the Lusatian Culture, the Jastorf Culture, the Przeworsk Culture from the Late Pre-Roman Period, the Late Roman Period and the Early Migration Period, as well as populations of the late Middle Ages and the Modern Period in this territory.

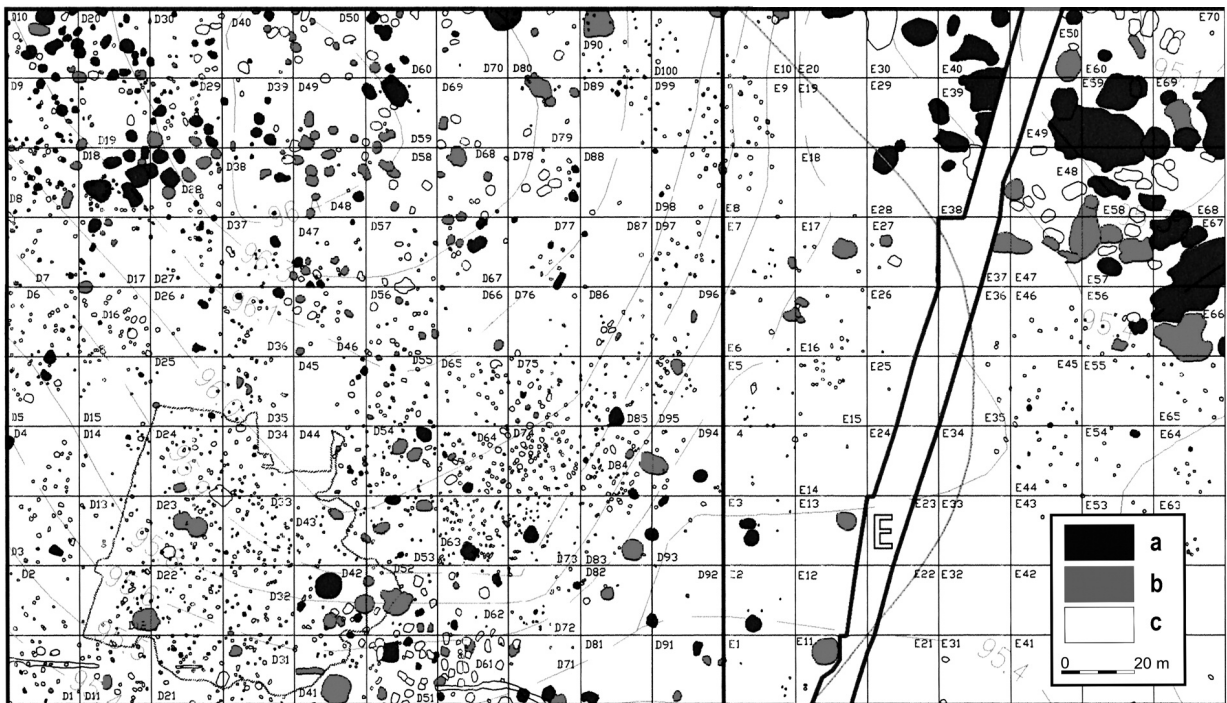
Translated by Grzegorz Żabiński

PLANSZA 108

Ryc. 1. Plan sytuacyjny stanowiska I w Izdebnie Kościelnym: a – centralna część stanowiska; b – obszar objęty badaniami w latach 1976–1978 oraz 2008–2009; c – granice pasa planowanej autostrady A2; d – zasięg stanowiska.

Fig. 1. Situation plan of Site I in Izdebnie Kościelnym: a – central part of the site; b – area of examinations in 1976–1978 and 2008–2009; c – borders of the route of the planned A2 motorway; d – extent of the site.

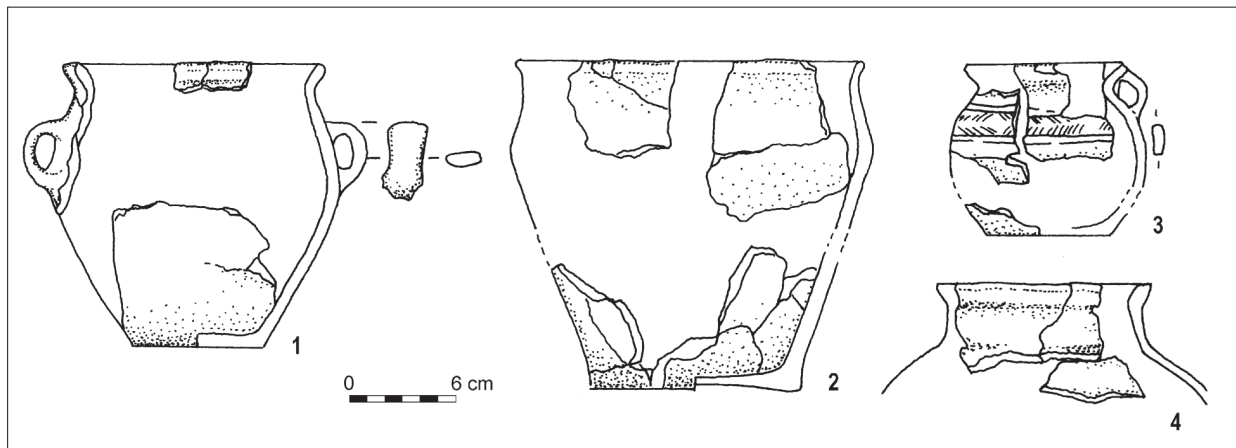
Ryc. 2. Rozmieszczenie obiektów w centralnej części stanowiska: a – obiekty kultury przeworskiej; b – obiekty kultury jastorfskiej; c – obiekty o nieokreślonej przynależności kulturowej.

Fig. 2. Distribution of features in the central part of the site: a – features of the Przeworsk Culture; b – features of the Jastorf Culture; c – features of undefined cultural pertinence.

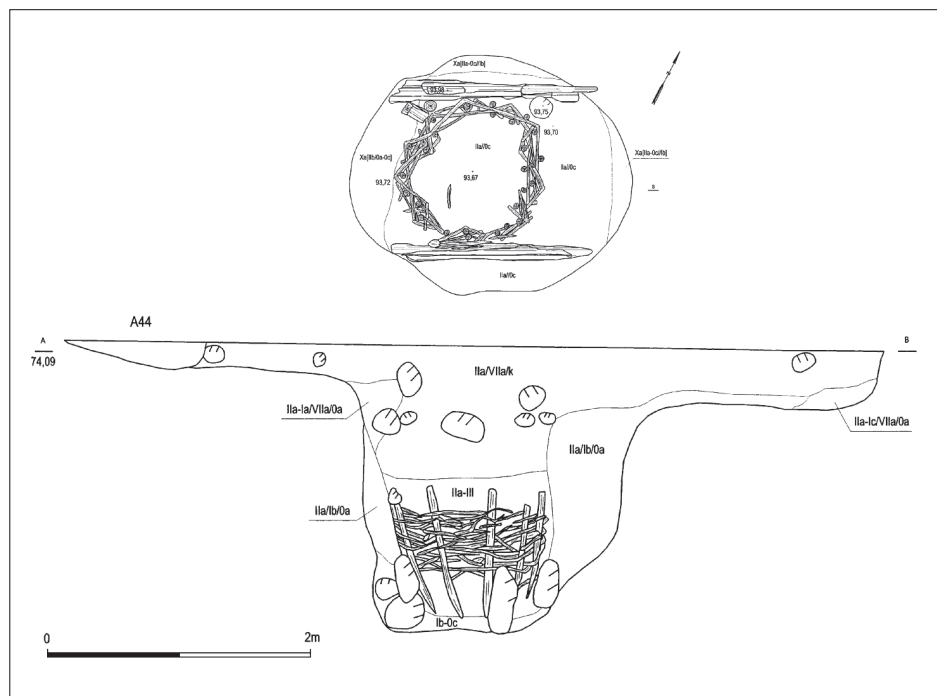
Ryc. 3. Izdebnie Kościelnie, wybór zabytków wydzielonych: 1 – brązowy tzw. naszyjnik koronawaty z młodszego okresu przedrzymskiego; 2–4 – zabytki bursztynowe z późnego okresu rzymskiego oraz wczesnej fazy okresu wędrówek ludów (fot. M. Dąbski).

Fig. 3. Izdebnie Kościelnie, Selection of special finds: 1 – bronze so-called crown torque from the Late Pre-Roman Period; 2–4 – amber finds from the Late Roman Period and the early phase of the Migration Period.

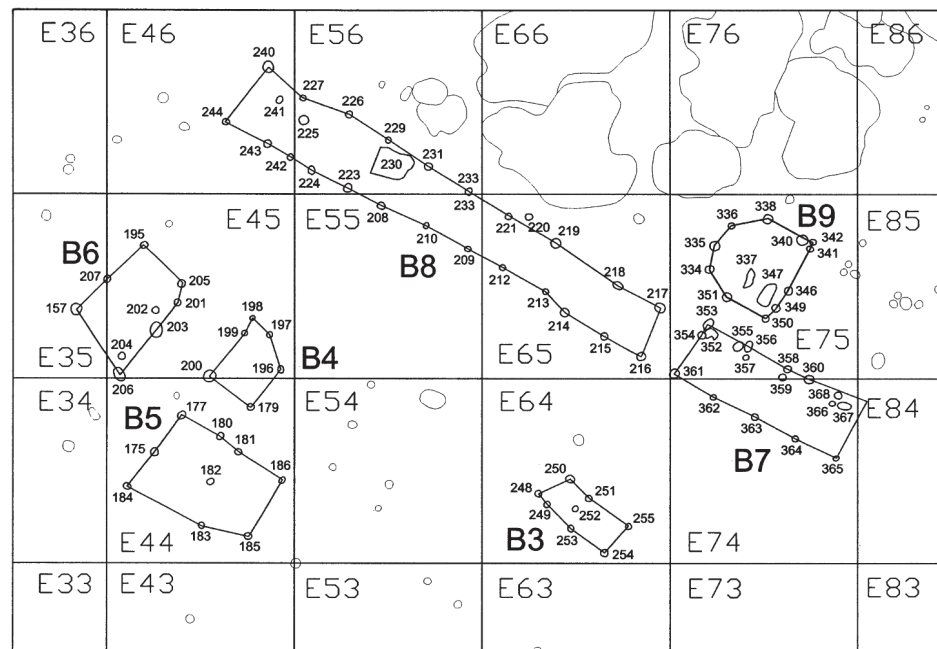
Ryc. 4. Izdeбно Kościelne, wybór ceramiki z młodszego okresu przedrzymskiego (wg *IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010).

Fig. 4. Izdeбно Kościelne. Selection of pottery from the Late Pre-Roman Period.

Ryc. 5. Izdeбно Kościelne. Studnia plecionkowa kultury jastorfskiej z młodszego okresu przedrzymskiego (wg *IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010).

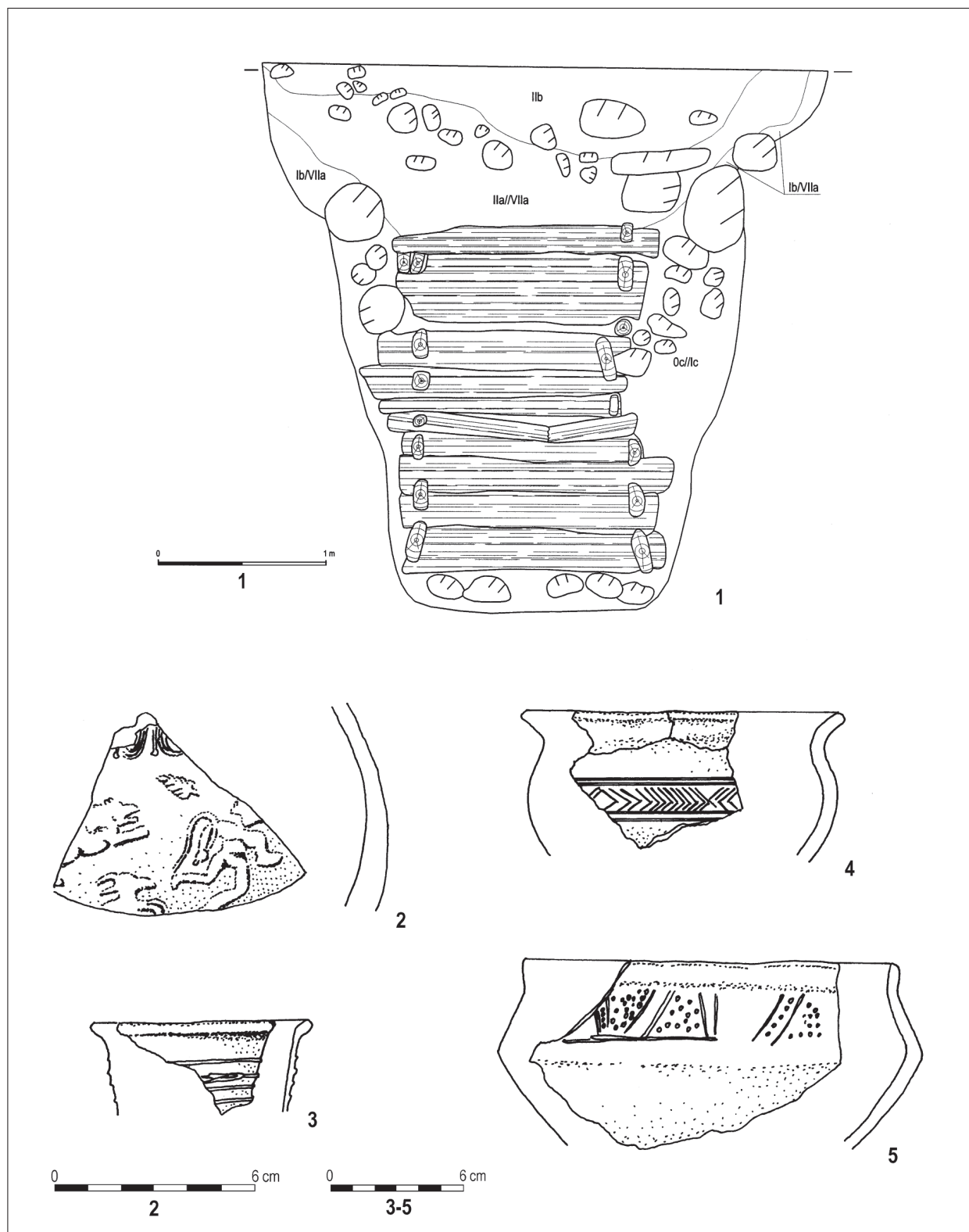
Fig. 5. Izdeбно Kościelne. Wattle-and-daub well of the Jastorf Culture from the Late Pre-Roman Period.

Ryc. 6. Izdeбно Kościelne. Relikty zabudowy naziemnej kultury przeworskiej z późnego okresu rzymskiego oraz wczesnej fazy okresu wędrówek ludów (wg *IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010).

Fig. 6. Izdeбно Kościelne. Remains of overground buildings of the Przeworsk Culture from the Late Roman Period and the early phase of the Migration Period.

PLANSZA 110

Ryc. 7. Izdebnko Kościelne. Znajdźiska kultury przeworskiej z późnego okresu rzymskiego oraz wczesnej fazy okresu wędrówek ludów: 1 – przekrój studni z cembrowiną w konstrukcji zrębowej; 2 – fragment naczynia terra sigillata; 3 – fragment naczynia szklanego; 4, 5 – naczynia gliniane (wg *IZDEBNO KOŚCIELNE...* 2010).

Fig. 7. Izdebnko Kościelne. Finds of the Przeworsk Culture from the Late Roman Period and the early phase of the Migration Period: 1 – cross-section of a well with the lining in the log construction; 2 – fragment of a terra sigillata vessel; 3 – fragment of a glass vessel; 4, 5 – clay vessels.